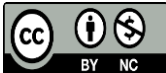

Uluslararası Sosyal Siyasal ve Mali Araştırmalar Dergisi**International Journal of Social, Political and Financial Researches**<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ussmad>**Araştırma Makalesi/ Research Article****28. Dönem 3. Yasama Yılı Konjonktür Analizi: Siyasal İttifaklar ve Temsil***Conjuntural Analysis of the 28th Term, 3rd Legislative Year: Political Alliances and Representation***Taylan Can DOĞANAY^a**^aDr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, taylancandoganay@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9660-1542**MAKALE BİLGİSİ****Makale Gönderim Tarihi:** 24.01.2025**Makale Kabul Tarihi:** 03.03.2025**Anahtar Kelimeler:** Siyasal ittifak, Yasama, Genel Seçim**JEL Kodları:** K16, D63**ÖZ**

Türkiye’de siyasi partilerin, demokratik siyasal sistemlerin tarihi incelendiğinde oldukça erken dönemlerde belirdiği görülmektedir. 19. Yüzyıl sonlarına doğru müteakip periyodlar da siyasal haklar ve temsiliyet kazanımları örgütlenerek partileşmiş olsa da bugün Türkiye’de siyasi partiler, demokratikleşme, ekonomik kalkınma ve kimlik siyasetleri arasında yeni bir denge kurmaya çalışmaktadır. Bu araştırma, Türkiye’nin 28. Dönem 3. Yasama Yılı’nda Milletvekili Genel Seçimi sonrası yapısal durumu konu edinmekte ve incelemektedir. Araştırmanın amacı, literatüre referansla çerçevelendirilen Türkiye’de siyasi partiler ve seçim sistemleri üzerine siyasal, yasal ve kültürel olarak kategorize edilen sorunların konjonktürel olarak yapısal etkilerini ortaya koymaktır. Bu araştırmanın konu ve amacı ekseriyetinde belirlenen başlıca bulguları ise Türkiye’de siyasi partiler ve seçim sistemlerinin bir dönüşüm geçirmeye devam ettiği, ancak bu dönüşümün bir denge halinde sürdürülebilmesiyle temsil adalet, demokratikleşme, kurumsallaşma gibi ideal demokratik düzeye ulaşabileceği olarak ifade edilebilmektedir.

ARTICLE INFO**Article Received:** 24.01.2025**Article Accepted:** 03.03.2025**Keywords:** Political Alliance, Legislature, General Election**JEL Codes:** K16, D63**ABSTRACT**

The historical examination of democratic political systems in Turkey reveals that political parties emerged at relatively early stages. Although subsequent periods toward the end of the 19th century saw the organization and institutionalization of political rights and representation into party structures, today, political parties in Turkey strive to establish a new balance between democratization, economic development, and identity politics. This study focuses on and examines the structural condition of Turkey following the General Parliamentary Election during the 28th Term, 3rd Legislative Year. The aim of the study is to reveal the structural impacts of issues categorized as political, legal, and cultural framed with reference to the literature on political parties and electoral systems in Turkey within a contextual framework. The key findings of this study indicate that political parties and electoral systems in Turkey continue to undergo a transformation. However, achieving ideals such as justice in representation, democratization, and institutionalization at the desired democratic level can only be realized if this transformation is maintained in a balanced manner.

Bu makale [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) altında lisanslanmıştır
This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 License

Giriş

Siyasi partiler Batı demokrasilerinde sanayi devrimi ve kapitalistleşme süreçlerinin ardından eski ve yeni toplumsal yapı ve kültür unsurları arasındaki uyumsuzluğu gidermenin aracı kurumları olarak işlev görmüşlerdir. Feodalitenin, Fransız İhtilali'nin ardından kalıntılarının zamanla ortadan kalkmasıyla temsil kurumunun varlığı ve temsilin giderek korporatif bir sınıfsal ayrıcalık olmaktan çıkıp yurttaşlık temelinde kavranması siyasi partilerin misyonlarını bir açıdan belirginleştirmiştir (Çağlayandereli, 2017, s. 449).

Siyasi partilerin kökenleri, modern anlamda örgütlü yapılar olarak ortaya çıkışlarından önce, daha eski dönemlerdeki siyasal gruplara ve hiziplere dayanmaktadır. Toplumlar arasındaki iktidar mücadelesinin örgütlü bir forma dönüştüğü bu yapılar, siyasi partilerin temel işlevlerini şekillendiren ilk örnekler olarak değerlendirilebilir. Antik Yunan ve Roma'da siyasal grupların oluşumu, siyasi parti fikrinin tarihsel temellerini atmıştır. Antik Yunan'da, özellikle Atina'daki demokrasi uygulamaları çerçevesinde farklı toplumsal grupların çıkarlarını temsil eden siyasal hizipler görülmüş, bu hizipler modern siyasi partilerde görülen örgütlü bir programa veya sürekliliğe sahip olmamakla birlikte, siyasal temsilin ilk örneklerini oluşturmuştur. Benzer şekilde, Roma Cumhuriyeti döneminde "Populares" ve "Optimates" olarak bilinen iki ana siyasal grup ortaya çıkmıştır. Populares halkın çıkarlarını savunan liderlerden oluşurken, Optimates aristokratik yönetimi destekleyen bir grup olarak dikkat çekmiştir. Bu yapılar, farklı toplumsal sınıfların çıkarlarını temsil etmiş, ancak daha çok bireysel liderlik etrafında şekillenmiştir (İlboğa, 2022). Orta Çağ boyunca siyasi partilere benzeyen yapılar, feodal sistemin baskın olduğu bir dönemde sınırlı kalmış, siyaset genellikle hanedanlar veya dini otoriteler etrafında şekillenmiştir. Bununla birlikte, 1215 yılında İngiltere'de Magna Carta'nın imzalanması sonrası süreçte, feodal lordların siyasal kararlarda etkin olduğu yapılar, parlamenter sistemin temellerinin atılmasına katkıda bulunmuştur. Siyasi partilerin modern anlamda doğuşu ise sanayi devrimi, ulus-devletlerin gelişimi ve demokratikleşme süreçleri ile başlamıştır. Bu bağlamda, 17. yüzyıl İngiltere'sinde Whigler ve Toryler modern siyasi partilerin ilk örnekleri olarak öne çıkmıştır. Whigler, parlamentonun yetkilerinin artırılmasını savunurken Toryler, monarşiyi destekleyen bir grup olarak örgütlenmiştir. Bu iki grup, modern siyasi partilerin öncüleri olarak değerlendirilmektedir. 18. yüzyıl sonunda Amerika Birleşik Devletleri'nde Federalistler ve Cumhuriyetçi-Demokratlar olarak bilinen iki grup ortaya çıkmış ve ABD Anayasası'nın kabulü ile yeni devletin yönetimine ilişkin farklı görüşler sunmuşlardır. Aynı dönemde, 1789 Fransız Devrimi, ideolojilerin ve siyasi partilerin gelişiminde önemli bir dönüm noktası oluşturmuş, Jakobenler, Cordeliers ve Girondinler gibi gruplar, modern anlamda örgütlenmiş siyasi hareketlerin ilk örnekleri arasında yer almıştır. Bu süreçler, siyasi partilerin liderlik odaklı ve geçici yapılardan kurumsallaşmış ve ideolojik temellere dayanan yapılar haline evrilmesine katkıda bulunmuştur. Modern siyasi partilerin kökleri, bu tarihsel gelişmelerin bir ürünü olarak şekillenmiş ve toplumların siyasal alandaki ihtiyaçlarını karşılamada önemli bir rol oynamıştır. Siyasi partilerin işlevlerinin tarihsel süreç içinde gelişimi, toplumsal temsiliyet ve siyasal katılım mekanizmalarının modern demokrasilerdeki yerini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir (Scwartz ve Lawson, 2013, s. 336).

Demokratik siyasal sistemlerde siyasi partiler tabi ki her coğrafyada ve toplumda aynı olmasa da özellikle günümüzde evrensel değerlerin temel referans olarak kabul edildiği dikkate alındığında benzer işlevlere sahiptirler. Her şeyden önce pejoratif bir kavrayıştan sakınmak koşuluyla parti oluşumunun doğası gereği menfaatlerin ifade edilmesi ve birleşmesi partilerin en belirgin işlevi olarak öne çıkmaktadır. Siyasi partiler ideolojileri ve sınıfsal eklemlenmeleri bakımından toplumun birçok farklı kesiminden farklı talepleri merkezinde toplamaktadırlar. Katılım en genel ifadesiyle halkın-yönetilenlerin siyasal süreçlere dahil olmasını ifade etse de siyasetin bürokratik kurumlar içerisindeki işleyişi yapısal bir nitelik arz etmektedir. Bu nedenle toplumların beklentileri siyasi partiler içerisinde yer alan temsilciler aracılığıyla gündeme gelmektedir. Yasama kurumu içerisinde bu beklentiler siyasal yapının birer çıktısı olmadan önce yasallaşır, bir diğer ifadeyle vekillerin mesailerini neticesinde formülize edilerek, karar mekanizmasından geçirilirler (Dursun, 2006, s. 259).

Siyasal devşirme olarak tanımlanan diğer bir işlev ise demokratik siyasal sistemde aksiyon yürütebilecek siyasetçi kadrolarının oluşmasını ifade etmektedir. Parti lideriyle başlayan bu işlev, kadroların ve siyasal sorumlulukları üstlenerek yerine getirebilecek kişilerin yetiştirilmesi, seçimlerde siyasi partilerin iktidarı ele geçirebilmesi devşirme işlevinin temel unsurlarıdır. Günümüzde yasal düzenlemeler ile siyasi partilerin teşkilatlanmaları doğrudan çerçevelendirilmiştir; bu bakımdan siyasal devşirme işlevi kendiliğinden bir süreç gibi görünmektedir. Siyasal toplumsallaşma ise siyasi partilerin işlevlerinin en belirgin yönlerinden bir diğeridir (Dursun, 2006, s. 260). Siyasal sistemdeki rollerin pekiştirilmesi, parti merkezinden toplumun geniş bir alanına kadar kültürel olarak siyasal bağların kurulabilmesi, toplumsallaşmanın bir açıklamasıdır.

Siyasi partilerin, siyasal toplumsallaşma işlevindeki başarıları seçimlerin sonucunda iktidarı ele geçirebilmeleriyle doğrudan ilişkilidir. Özellikle günümüzde siyasi partilerin seçmenlerle kurdukları ilişkinin derecesi, bireylerin siyasi süreçlere, seçimlere olan ilgisini de çekmektedir. Siyasi partilerin modern demokratik siyasal sistemlerdeki

yerine ilişkin erken dönem başlıca çalışmaların ortaya koyduğu bu işlevler, aynı zamanda siyasi partilerin yapısal özelliklerini açıklayan kuramsal yaklaşımlara dayanmaktadır.

Bu çalışmada da, belirtildiği üzere siyasi partilerin oluş koşullarından, ideolojik fraksiyonlarından, sınıfsal tabanlarından ve tipolojilerinden bağımsız bir şekilde değerlendirilemeyeceği üzerinden Türkiye’de siyasi partilerin 28. Dönem 3. Yasama Yılı içerisindeki yapısal analizi yer almaktadır. Araştırma sürecinde erken dönem siyasi partiler ve seçim sistemleri literatürü ve Türkiye’de siyasi partiler ve seçim sistemleri literatürüne referans verilmekte; siyasi partilerin Türkiye’de doğrudan konu edinildiği yasal düzenlemeler değişiklikleriyle belirtilmektedir. Yasal düzenlemelerin siyasal, toplumsal ve kültürel sorunları gidermekteki karşılıkları tartışılmaktadır. Araştırmanın veri setine ilişkin değerlendirmeler neticesinde ise süregelen ve giderilen sorunlar 28. Dönem 3. Yasama Yılı bağlamında irdelenmektedir.

1. Siyasi Partiler ve Siyasi Seçim Sistemleri

Siyasi partiler üzerine yapılan öncü çalışmalar, demokratik siyasal sistemlerin temel unsurlarını anlamaya yönelik çabalarla şekillenmiştir. Bu çalışmalar, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’daki demokratikleşme süreçleri ve siyasal rekabetin kurumsallaşması ile ortaya çıkmıştır. Siyasi partilerin modern anlamda analiz edilmesi, toplumsal temsilin genişlemesi, seçim sistemlerinin çeşitlenmesi ve parlamenter demokrasinin güçlenmesi gibi tarihsel koşulların etkisiyle mümkün olmuştur.

20. Yüzyıl ortalarına gelindiğinde Maurice Duverger’in siyasi partiler üzerine yaptığı çalışmalar, bu alanda teorik ve ampirik katkılar sunarak literatürde çığır açmıştır. Duverger, siyasi partilerin yapısal özelliklerini analiz etmiş ve kadro partileri ile kitle partileri arasındaki farkları açıklayarak partilerin organizasyonel yapılarının demokratik süreçlere etkisini tartışmıştır. Duverger’in seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişkiyi açıklayan yasaları, demokratik siyasal sistemlerde parti çeşitliliğini ve rekabeti anlamak için önemli bir araç sağlamıştır (Duverger, 1951, s. 42). Duverger’in çalışmaları, modern siyaset biliminin temel referans noktalarından biri haline gelmiş ve siyasi partilerin organizasyonel ve işlevsel boyutlarını sistematik bir şekilde ele almıştır. 1951 yılında yayımlanan "Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State" adlı eseri, siyasi partilerin yapıları, işlevleri ve seçim sistemleri ile ilişkilerini analiz eden bir başyapıt olarak literatüre kazandırılmıştır. Duverger’in çalışmaları, siyasal partiler teorisinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamış ve sonraki dönem araştırmaları için temel bir referans noktası oluşturmuştur.

Duverger, siyasi partilerin organizasyonel yapıları ve işlevleri üzerinde durarak, onları kadro partileri ve kitle partileri olarak iki temel kategoriye ayırmıştır. Kadro partileri, genellikle sınırlı bir üye tabanına sahip, elit düzeydeki bireyler tarafından yönetilen ve daha az kurumsallaşmış yapılar olarak tanımlanmıştır. Bu partiler, seçkinler arasında siyasal ittifaklar kurma amacı taşıırken, toplumun genelinden ziyade belirli bir sınıf veya zümreyi temsil etmektedir. Kitle partileri ise geniş bir üye tabanına dayanmakta ve halkın katılımını artırmaya yönelik bir örgütlenme modeli sunmaktadır. Bu tür partiler, özellikle sanayi devrimi sonrası ortaya çıkan işçi hareketleriyle bağlantılı olarak gelişmiş ve demokratik katılımı teşvik eden yapılar olarak işlev görmüştür (Duverger, 1951, s. 45; s. 49).

Duverger’in en önemli katkılarının biri, seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişkiyi açıklayan Duverger Yasalarıdır. Bu yasalar, demokratik siyasal sistemlerde parti çeşitliliğinin ve seçim sistemlerinin birbirini nasıl etkilediğini teorik bir çerçevede açıklamaktadır. Duverger’e göre: Çoğunlukçu Sistem: Tek üyeli dar bölge ve birinci gelenin kazandığı çoğunluk sistemi, genellikle iki partili bir sistemi teşvik etmektedir. Bu sistemde, küçük partilerin seçim yarışında başarılı olma ihtimalleri düşük olduğundan, seçmenler oylarını genellikle büyük partilere yönlendirmektedir (Duverger, 1951).

Nispi Temsil Sistemi: Orantılı temsil sistemleri, çok partili sistemlere yol açmaktadır. Bu sistem, küçük partilerin mecliste temsil edilmesini kolaylaştırmakta ve siyasi çoğulculuğu teşvik etmektedir. Duverger, seçim sistemlerinin sadece bir mekanik etkisi olmadığını, aynı zamanda psikolojik etkiler yarattığını da vurgulamıştır. Çoğunluk sistemi seçmenleri stratejik oy kullanmaya yönlendirirken, nispi temsil sistemi seçmenlerin ideolojik tercihlerine sadık kalmalarını teşvik etmektedir. Bu analiz, seçim sistemlerinin parti sistemleri üzerindeki uzun vadeli etkilerini anlamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Duverger ayrıca, siyasi partilerin kurumsallaşma düzeyine ve liderlik yapısına ilişkin detaylı analizler yapmıştır. Ona göre, partilerin başarısı, liderlik yapısının doğasına, örgütlenme kapasitesine ve toplumsal talepleri karşılayabilme becerisine bağlıdır. Özellikle kitle partilerinin, modern toplumlar da seçmenlerle kurduğu bağların kurumsallaşmayı güçlendirdiğini ve partilerin uzun vadeli etkisini artırdığını savunmuştur (Duverger, 1951, s. 82).

Giovanni Sartori, Maurice Duverger’in çalışmalarını takip eden ve genişleten bir yaklaşımla, siyasi partiler ve parti sistemleri üzerine kapsamlı analizler yapmış, bu alandaki teorik tartışmalara önemli katkılar sağlamıştır. Duverger’in siyasi partilerin yapısal özellikleri ve seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişkilere dair çalışmaları, Sartori’nin analizlerinde bir temel oluşturmuş, ancak Sartori, parti sistemlerinin işleyişine ve parti rekabetine dair daha geniş bir perspektif sunmuştur. Sartori’nin “Parties and Party Systems: A Framework for

Analysis” (1976) adlı eseri, parti sistemlerinin sınıflandırılması ve ideolojik farklılıkların siyasal temsil üzerindeki etkileri konularında önemli bir referans olmuştur.

Sartori, Duverger’in kadro partileri ve kitle partileri ayrımını geliştirerek, parti sistemlerinin yapısına ve işlevine odaklanmıştır. Parti sistemlerini sınıflandırırken, yalnızca partilerin sayısına değil, aynı zamanda bu partilerin siyasal rekabete katılma biçimlerine ve ideolojik mesafelerine de dikkat çekmiştir. Sartori, parti sistemlerini şu şekilde kategorize etmiştir: tek partili sistemler, hegemonik partili sistemler, iki partili sistemler ve çok partili sistemler. Özellikle çok partili sistemler içinde, ideolojik yakınlık ve koalisyon oluşturma kapasitesine dayalı olarak işleyen farklı türleri tanımlamış ve bu türlerin demokratik istikrar üzerindeki etkilerini analiz etmiştir. Bu çerçevede Sartori (1976, s. 53), ideolojik kutuplaşmanın ve partiler arasındaki rekabetin siyasal sistemde oynadığı rolü vurgulamış ve partilerin yalnızca sayısının değil, etkisinin de analiz edilmesi gerektiğini savunmuştur.

Sartori’nin Duverger’in çalışmalarını geliştirdiği bir diğer nokta, seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki ilişkinin daha dinamik bir çerçevede ele alınmasıdır. Sartori, seçim sistemlerinin parti sayısını ve ideolojik mesafeyi şekillendirdiğini kabul etmekle birlikte, bu ilişkinin tek yönlü olmadığını belirtmiştir. Ona göre, siyasi kültür, tarihsel bağlam ve toplumsal bölünmeler gibi faktörler de seçim sistemleri ve parti sistemleri arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. Bu yaklaşım, Duverger’in mekanik ve psikolojik etkiler üzerinden geliştirdiği analizlere daha geniş bir sosyolojik perspektif eklemiştir.

Duverger’in “seçim sistemi iki partili yapıyı teşvik eder” önermesi Sartori tarafından eleştirilmiş ve parti sistemlerinin, seçim sistemlerinin etkisine daha karmaşık tepkiler verdiği belirtilmiştir. Özellikle Sartori, seçim sistemlerinin işleyişini etkileyen faktörlerin ideolojik yapı, parti sisteminin kurumsallaşma düzeyi ve seçmen davranışları ile birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, Sartori, çoğunlukçu sistemlerde dahi çok partili yapının korunabileceği örnekleri inceleyerek, Duverger’in yasalarının genel geçerliliğini sorgulamıştır (Sartori, 1976, s. 86).

Sartori ayrıca parti sistemlerinin demokratikleşme üzerindeki etkilerine dair daha derinlemesine analizler yapmıştır. Duverger, partileri demokratik sürecin temel unsurları olarak ele almış ve özellikle kitle partilerinin demokrasiyi güçlendiren işlevlerine dikkat çekmiştir. Sartori ise bu yaklaşımı daha ileri taşıyarak, parti sistemlerinin siyasal istikrar üzerindeki rolünü ve ideolojik kutuplaşmanın yönetilebilirliği konusunu detaylandırmıştır. Sartori’ye göre, aşırı kutuplaşma ve parçalanma, demokratik istikrarı tehdit edebileceği gibi, partilerin birbirleriyle iş birliği yapma kapasitesini de sınırlayarak siyasal tıkanıklığa yol açabilmektedir.

2. Türkiye’de Siyasi Partileri ve Seçim Sistemlerini Belirleyen Tarihsel ve Yasal Süreç

Türkiye’de siyasi partilerin gelişimi, tarihsel, toplumsal ve siyasal dönüşümlerin etkisiyle şekillenmiş karmaşık bir süreci ifade etmektedir. Siyasal partiler, modern anlamda siyasi katılımın kurumsallaşmış araçları olarak, özellikle Meşrutiyet dönemiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu’nda şekillenmeye başlamış ve Cumhuriyet dönemiyle birlikte çağdaş normlara uygun bir yapıya evrilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde başlayan siyasi partileşme süreci, Tanzimat ve Islahat reformlarının ardından anayasal yönetime geçişin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 1876 Anayasası ile başlayan Meşrutiyet dönemi, siyasi partilerin ilk filizlerini verdiği bir evre olarak kayda geçmiştir. Özellikle 1908’de İkinci Meşrutiyet’in ilan edilmesiyle, modern anlamda parti kurma faaliyetleri hız kazanmış ve bu süreçte İttihat ve Terakki Cemiyeti, siyasal alanda belirgin bir güç haline gelmiştir. Ancak bu dönemde siyasi partilerin faaliyetleri, çoğulculuk yerine tek bir parti etrafında merkezileşmiş bir güç odağı oluşturma eğilimi göstermiştir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin adlandırılmasından da anlaşılacağı üzere II. Meşrutiyet’e kadar Osmanlı İmparatorluğu’ndaki siyasi partilerden değil cemiyet veya da dernek türü yapılanmalardan bahsedilebilmiştir. İmparatorluğun son döneminden itibaren 88 siyasi parti niteliği taşıyan örgütlenmenin 76’sının II. Meşrutiyet’in ilan edildiği 1908 ve 1922 yılları arasında kurulduğu da ayrıca belirtilmelidir ki; cumhuriyet idaresinin kurulmasıyla çok partili siyasal hayata geçiş evresinde dahi 1960 yılına kadar 45 siyasi parti kurulmuştur. II. Meşrutiyet döneminden 1938’e kadar siyasi örgütlenmelere yönelik yasal düzenleme Kanuni Esasi’de yer verilen Cemiyetler Kanunu’nu olmuştur. Cemiyetler Kanunu’nun ortaya çıkış koşulları ise 31 Mart Vakası ile ortaya çıkmış; Hareket Ordusu Kumandanı Mahmut Şevket Paşa’nın “irticanın önlenmesi” üzerine hükümetten derneklere yönelik bir yasal düzenleme gerekliliği görüşü belirmiştir (Ünal, 2015, s. 103-104). Bu tarihsel süreç Türkiye’de çok partili siyasal hayatta uzun bir dönemi tesiri altına almış olan bir siyasal kültür kodu olarak da yerleşik kalmıştır.

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte Türkiye’de siyasi partiler, yeni bir siyasal rejim inşasında önemli bir rol oynamıştır. 1923’te Cumhuriyet Halk Fırkası’nın kurulması, modern Türkiye’de partileşme sürecinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 1924 yılında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930 yılında kurulan Serbest Fırka deneyimlerinin kısa süreli olması; 23 yıl süreyle Cumhuriyet Halk Fırkası’nın tek parti olarak

cumhuriyet idaresini yürütmesi 1946 yılına kadar siyasal hayatın “Tek Parti” dönemi olarak anılmasına neden olmuştur. Pek tabi bu dönem, tek parti yönetimi altında devletin ideolojik ve kurumsal yapılandırılmasına sahne olmuş ve siyasi alan, muhalefetin kısıtlandığı bir düzlemde şekillenmiştir. 1946 yılında Demokrat Parti’nin kurulması ve çok partili siyasal hayata geçişle birlikte, Türkiye’de siyasal rekabet ve demokratikleşme süreçleri ivme kazanmıştır. 1946 Türkiye Genel Seçimleri sonucunda da Cumhuriyet Halk Fırkası iktidara gelmiştir. Ancak bu dönemin en önemli olgusu, günümüzde de etkisinin görüldüğü iktidar partisi ve devlet ilişkilerinde tabii bir durum halinin olağanlaşmasıdır. 1938 yılından 1972 yılına kadar İsmet İnönü’nin Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanlığı’nın sürdürmesi belirtilen iktidar partisi ve devlet ilişkisinin siyaset üstü bir statüye dönüşmesinde oldukça belirleyici olarak görülmüştür (Yücel, 2006, s. 25).

1960 sonrası dönemde siyasi partiler, anayasal düzenlemeler ve toplumsal dinamiklerin etkisiyle farklı kimlik ve ideolojileri temsil eden bir çeşitliliğe kavuşmuştur. 1961 Anayasası ile güçlenen demokratik kurumlar ve özgürlükçü ortam, siyasi yelpazenin genişlemesine olanak sağlamış, özellikle işçi ve emek hareketlerinin siyasal temsili artmıştır. Ancak bu süreç, 1970’lerde siyasi kutuplaşma ve toplumsal çatışmaların yoğunlaştığı bir döneme dönüşmüş, bu da siyasal istikrarı olumsuz etkilemiştir.

1980 Askeri Darbesi ile birlikte siyasi partilerin faaliyetleri durdurulmuş ve partiler yasaklanmıştır. Yeni anayasa ile siyasal faaliyetler sıkı bir denetime tabi tutulmuş ve siyasal alan yeniden yapılandırılmıştır. 1980 sonrası dönemde Turgut Özal liderliğindeki Anavatan Partisi, merkez sağın ve ekonomik liberalleşme politikalarının temsilcisi olarak siyasal hayatta belirleyici bir güç olmuştur. Anavatan Partisi 24 Ocak Kararları’yla bilinen Turgut Özal liderliğinde neredeyse 12 Eylül sonrası tüm siyasi partilerin boşluğunu doldurmak iddiasıyla liberal, İslamcı, milliyetçi ve sosyal demokrat tandansları retorğinde temsil etmek üzere kurulmuştur. Anavatan Partisi’yle birlikte Türkiye’de siyasi partilerin aksiyonu liderin kişiliğinde ilerlemeye başlamıştır; tabi dönem itibariyle medya olanaklarının genişlemesi de bu olgunun bir parçasıdır. 1987 Türkiye Genel Seçim sonuçlarında da iktidar partisi olsa da Anavatan Partisi Genel Başkanlığı’ndan Cumhurbaşkanlığı’na geçen Turgut Özal dönemi siyasal alan, ideolojik kutuplaşmalar yerine ekonomik dönüşümler üzerinden yeniden şekillenmiştir (Sarıbay, 2001, s. 69).

1990’lı yıllardan itibaren Türkiye’de siyasi partiler, kimlik siyasetinin ön plana çıktığı bir döneme girmiştir. Bu dönemde Kürt siyasi hareketi ve İslamcı siyasetin temsili, demokratikleşme ve insan hakları tartışmalarını siyasal gündemin merkezine taşımıştır. 2000’li yıllarda Adalet ve Kalkınma Partisi’nin iktidara gelmesi, Türkiye’de siyasi partilerin gelişiminde yeni bir dönemi başlatmış, özellikle güçlü liderlik ve merkeziyetçi politikalar çerçevesinde siyaset kurumsallaşmıştır (Turan, 2022, s. 163; 180).

Her ne kadar tarihsel süreç siyasi parti sistemlerini etkilemiş olsa da bugün ise Türkiye’de siyasi partiler, demokratikleşme, ekonomik kalkınma ve kimlik siyasetleri arasında yeni bir denge kurmaya çalışmaktadır. Ancak, siyasal partilerin kurumsallaşma düzeyleri, parti içi demokrasi ve temsil kapasitesi gibi sorunlar, siyasal alanın dinamiklerini şekillendiren temel unsurlar olmaya devam etmektedir.

Siyasi partilerin kurumsal yapılarının güçlendirilmesi ve işleyişinin düzenlenmesi, Türkiye’deki yasal mevzuatın temel konularından biri olmuştur. İlk olarak “demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları” olarak tanımlanan siyasi partilere 1961 Anayasası’nda hukuksal bir statü verilmiş ve siyasi partilerin demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu hükme bağlanmıştır. Bu düzenleme, partilerin hukuki zeminini güçlendirirken, aynı zamanda parti kapatma mekanizmalarını da tartışmalı bir alan haline getirmiştir.

1961 Anayasası dönemi ilk seçimi 1961 Türkiye Genel Seçimi olmuştur. Seçim öncesinde 1961 Anayasa tasarısı 9 Temmuz’da halk oylamasına sunulmuş ve %61 dolayındaki çoğunluğun kabulüyle yürürlüğe girmiştir. 1961 Anayasası’nın 63. Maddesi “Türkiye Büyük Millet Meclisi, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu’ndan kurulur” ile meclisin yapısını doğrudan tanımlamıştır. Milletvekili sayısının korunması dikkate alınmış; 67. Maddesi ile milletvekili 70 ve Anayasa’nın 70. Maddesi’yle de Cumhuriyet Senatosu’nun seçimle belirlenen üye sayısı 150 olarak belirlenmiştir. Seçimlerin “serbest, eşit, gizli tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm” esasına göre yapılması gerekliliğine Anayasa’nın 55. Maddesi’nde yer verilmiştir. Milletvekili seçilebilmek için şartlar 68. Maddesi’nde belirlenmiş, bu şartlara göre milletvekili seçilebilmek için şartlar şu şekildedir: “30 Yaşını doldurmak, Türkçe okuyup yazabilmek, Askerlik hizmetini yapmak ya da yapmış sayılmak, Kamu hizmetlerinden yasaklanmış olmamak, Ağır hapis gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymemiş olmak, Yüz kızartıcı suçlardan dolayı hüküm giymemiş olmak gerekir”. Diğer yandan bu genel şartların ilave olarak kamu görevlileri için gerek görülmezsizin, “hakim, subay, astsubay ve askeri memur” olanların meslekten çekilmeleri gerekliliği açıkça belirtilmiştir. Seçimlerin yenilenme süresi ise milletvekili seçimleri için 4 yıl, Cumhuriyet Senatosu Üyeliği için ise 6 yıl olarak belirlenmiştir. 1961 Anayasası’nda seçmen tanımı “21 yaşını bitiren her Türk seçmendir” ibaresiyle yapılmıştır. Anayasanın 298 Sayılı Kanunu çerçevesinde gerçekleştirilen düzenlemelere ilave kısmi düzenlemeler yapılmış ve 1965, 1969, 1973, 1977 Türkiye Genel Seçimleri gerçekleştirilmiştir (Varlık ve Ören, 2001, s. 95-102).

1982 Anayasası ise siyasi partilerle ilgili daha kapsamlı düzenlemeler getirmiş, özellikle parti kurma ve faaliyet gösterme koşullarını sıkı bir denetime tabi tutmuştur. Bu bağlamda, siyasi partilerin mali denetimlerini gerçekleştirmek üzere Anayasa Mahkemesi yetkilendirilmiştir. Ancak, bu dönemdeki düzenlemeler, demokratik katılım ve çoğulculuk ilkelerine zarar verecek şekilde siyasi alanın daraltılmasına yol açmıştır.

Darbe sonrası dönemin siyasal ve toplumsal koşullarını yansıtan bu anayasa, siyasi alanın kontrol altına alınması ve istikrarın sağlanması amacıyla geniş kapsamlı sınırlamalar getirmiştir. Anayasa, siyasi partileri demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları olarak tanımlasa da, aynı zamanda bu partilerin faaliyetlerini sıkı bir şekilde düzenleyerek demokratik çoğulculuğu zayıflatabilecek hükümler içermektedir.

1982 Anayasası'nın siyasi partilere ilişkin düzenlemeleri, özellikle ideolojik ve etnik temelli parti faaliyetlerini sınırlamayı hedeflemiştir. Anayasa'nın en belirgin maddeleri, siyasi partilerin tüzük ve programlarının Anayasa'nın temel ilkelerine aykırı olmaması gerektiğini belirtmiş, bu kapsamda laiklik, milli birlik ve bütünlük gibi kavramlar üzerinden partilerin faaliyet alanları daraltılmıştır. Ayrıca, partilerin yabancı ülkelerden veya uluslararası kurumlardan mali yardım alması yasaklanmış, bu durum siyasi partilerin finansmanını büyük ölçüde devlet desteğiyle sınırlı hale getirmiştir. Partilerin kapatılmasına ilişkin düzenlemelerde ise geniş yorumlamaya açık ifadeler kullanılarak, parti kapatma mekanizmasının daha sık devreye girmesine olanak tanınmıştır. Bu durum, özellikle 1990'lı yıllarda etnik ve dini temelli partilerin kapatılmasına zemin hazırlamış ve demokratik tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Seçimlere yönelik düzenlemeler ise, istikrarı sağlama ve yönetimde güçlü bir yapı oluşturma amacı taşımaktadır. Bu bağlamda, 1982 Anayasası ile seçim barajı uygulaması, temsilde adaletten ziyade yönetimde istikrarı önceleyen bir yapıyı teşvik etmiştir. Yüzde 10'luk ülke barajı, temsili demokrasiyi zayıflatan ancak hükümet kurma süreçlerini kolaylaştıran bir mekanizma olarak uygulanmıştır. Bu düzenleme, küçük partilerin mecliste temsil edilmesini zorlaştırmış ve büyük partiler lehine bir dengesizlik yaratmıştır. Özellikle 1983 sonrası dönemde bu sistem, tek başına hükümet kuran partilerin iktidar sürecini kolaylaştırırken, siyasal çoğulculuk açısından eleştirilere neden olmuştur.

1982 Anayasası, seçimlerin düzenlenmesi ve denetimi konusunda Yüksek Seçim Kurulu'na geniş yetkiler tanımıştır. Yüksek Seçim Kurulu, Türkiye'de seçimlerin düzenlenmesi, denetlenmesi ve yönetilmesi amacıyla oluşturulmuş anayasal bir kurumdur. Yüksek Seçim Kurulu, 16 Şubat 1950 tarihinde kabul edilen 5545 sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunu ile kurulmuş ve aynı yıl yapılan genel seçimlerde faaliyete geçmiştir. Yüksek Seçim Kurulu'nun anayasal bir statü kazanması ise 1961 Anayasası ile gerçekleşmiştir. 1961 Anayasası'nın 75. maddesiyle kurul, seçimlerin dürüstlük içinde yapılmasını sağlamak ve seçim sonuçlarını kesinleştirmekle görevlendirilmiş bir yüksek yargı organı olarak anayasal güvence altına alınmıştır. 1982 Anayasası da Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkilerini koruyarak, seçim sürecinde nihai karar mercii olmasını sağlamıştır. Bu yetkilendirme, seçimlerin adil ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamayı amaçlasa da kurulum bağımsızlığı ve kararlarının kesinliği tartışmalara neden olmuştur.

Diğer yandan 1982 Anayasası Siyasi Partiler Kanunu, partilerin faaliyetlerini düzenleyen temel yasal çerçeveyi oluştururken, özellikle parti içi demokrasi, finansman şeffaflığı ve kapatma davalarına ilişkin hükümleriyle eleştirilere konu olmuştur. 1983 tarihli 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu, siyasi partilerin kuruluşundan programlarına, mali kaynaklarına ve faaliyetlerine kadar birçok alanda detaylı düzenlemeler içermektedir. Ancak, bu kanunun belirli maddelerinin demokratikleşme ve özgürlükler bağlamında kısıtlayıcı olduğu yönündeki eleştiriler, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyelik sürecinde reform taleplerinin gündeme gelmesine neden olmuştur. Özellikle siyasi partilerin kapatılması konusundaki geniş yorumlanabilir hükümler, demokratik çoğulculuğu tehdit eden bir unsur olarak değerlendirilmiştir (Çaha, 2004, s. 167).

1990'lı yıllarda özellikle rejimi tehdit ettiği kaygılarıyla dini ve etnik temelli siyasi partilerin kapatılması, Türkiye'de demokratik siyasal sistemin olumsuz yönleri olarak uluslararası diplomatik süreçlere istinaden raporlanmıştır. 2010 Anayasa Referandumu'nun gerçekleştirilmesiyle parti kapatma davasının açılma şartları, yaptırımların derecelendirilmesi 1982 Anayasası'nın siyasi partileri ve seçimleri konu edinen yasal düzenlemelerine dair etkili değişiklik süreçleri olarak değerlendirilmiştir. Mahiyeti itibarıyla bu değişikliklerle birlikte siyasi partilerin kapatılması için Türkiye Büyük Millet Meclisi nitelikli çoğunluğu ile dava açılması zorunluluğu getirilmiş; hazine yardımlarının kesilmesi gibi alternatif düzenlemeler geliştirilmiştir.

Türkiye'de siyasi partilere yönelik devlet yardımlarına ilişkin ilk yasal düzenleme 1965 tarih 648 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 14. Maddesi'nde "parti ihtiyaçları ve parti çalışmalarında kullanılmak amacıyla hazine yardımının yapılmasına" yer verilmiştir. 1970'li yıllarda oldukça önemli bir tartışma konusu olarak da gündeme gelmiştir. Anayasa Mahkemesi, devletçe yapılan yardımları anayasaya aykırı görmemiş, ancak sadece bazı siyasi partilere yardım yapılmasının adalet ve eşitlik ilkesine aykırılık oluşturacağı gerekçesiyle Siyasi Partiler Kanunu'nun 14. Maddesi'ni iptal etmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin gerekçesi ise siyasi partilerin kamu yararına

hizmet etmedikleri, şeklinde kararlaştırılmıştır. Ancak Türkiye’de siyasi partilerin güçlü yasal misyonları itibarıyla doğrudan yasaya eklemeler ile devlet yardımlarını içeren kanun tekrar düzenlenmiştir. Siyasi partilere yönelik devletçe yapılan yardım 1982 Anayasası’nın ilk halinde yer almamıştır. 1984 3032 sayılı Kanun ile Siyasi Partiler Kanunu’na Ek Madde 1 eklenerek siyasi partilere yönelik devlet yardımı anayasal bir dayanak olmaksızın tekrar yasal düzenlemeye alınmıştır. Ancak 1988 ve 1992 yıllarında gerçekleştirilen değişiklikler ile devlet yardımının kapsamı genişletilmiştir. 1995 yılındaki yasal düzenlemeyle ise “Siyasi partilere Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar” hükmü yürürlüğe sokulmuştur. Devlet yardımları ilk düzenlemelerde %10 Seçim Barajı’nı, daha sonraki 1988 yılında Siyasi Partiler Kanunu’nun 52. Maddesi’ndeki düzenlemeyle ise %7 Seçim Barajı uygulamasını geçen siyasi partilere verilmiştir (İba. 2015, s. 77-79).

Son yasal düzenleme ise 2014 yılında yapılmış, 6529 sayılı Kanun ile Türkiye Milletvekili Genel Seçimi’ne katılan ve genel oyların en az %3’ünü alabilmiş siyasi partilerin, seçim barajını aşamamış olsalar da devlet yardımından belirli oranda faydalanabilmesinin yolu açılmıştır (Karakoç, 2021, s. 1410).

2010 Anayasa Referandumu ardından yine Türkiye’deki siyasi partiler ve seçimlerle ilgili yasal düzenlemelerde reform ihtiyacı sıkça tartışılmıştır. Parti içi demokrasinin güçlendirilmesi, lider sultanı olarak adlandırılan merkezîyetçi yönetim anlayışının sınırlandırılması ve kadın ile gençlerin siyasal temsiline yönelik kotaların artırılması gibi konular, yasal reform gündeminin önemli unsurlarını oluşturmuştur. Bu reformların hayata geçirilmesi, Türkiye’de siyasi partilerin kurumsal yapılarının güçlenmesine ve demokratik değerlerin pekişmesine muhakkak katkı sağlayacağı düşüncesi genel bir kanaat olarak yaygınlaşmıştır (Tosun, 2016, s. 149).

Böylece Türkiye’de siyasi partilere yönelik yasal düzenlemeler, demokratikleşme çabaları ve siyasal alanın yeniden yapılandırılma süreçlerinin bir parçası olarak gündemdeki yerini korumuştur. 2017 Anayasa Referandumu ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’ne geçilmiştir. Bu değişiklikte birlikte Cumhurbaşkanı Seçimi ve Milletvekili Genel Seçimi’nin aynı gün yapılması, 2017 Anayasa Referandumu’nun ardından müteakip süreçlerle siyasi partilerin ittifak kurabilmelerinin yasal bir düzenlemeyle meşrulaştırılması gibi düzenlemeler görülmüştür.

2022 yılında yapılan seçim yasası değişiklikleri de siyasi partiler üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Özellikle milletvekili seçilme barajının yüzde 10’dan yüzde 7’ye düşürülmesi, küçük partilerin temsil olanaklarını artırmayı amaçlamıştır. Ancak, ittifak sistemine yönelik düzenlemeler, bu amacın pratikte nasıl sonuçlanacağı konusunda tartışmaları beraberinde getirmiştir. İttifak içindeki partilerin milletvekili dağılımını etkileyen düzenlemeler, özellikle seçim sisteminin temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkeleriyle ne derece uyumlu olduğu konusundaki eleştirileri gündeme getirmiştir.

Son dönem reformlarında dikkati çeken bir diğer konu, siyasi partilerin finansmanı ve şeffaflığıyla ilgilidir. Kamu kaynaklarının siyasi partilere aktarılması ve bu süreçte hesap verilebilirliğin sağlanması, demokratikleşme tartışmalarında öncelikli bir mesele haline gelmiştir. Ancak, siyasi partilerin finansal kaynaklarının denetimine ilişkin mevzuatın yeterli olmaması ve partilerin gelir-gider tablolarının etkin bir şekilde denetlenememesi, bu alandaki reform ihtiyacını daha da belirgin hale getirmiştir. Uluslararası kuruluşların da önerdiği şekilde, partilerin özel bağışlarla finanse edilmesinin sınırlandırılması ve kamu kaynaklarının kullanımına dair şeffaflığın artırılması gerekliliği, güncel tartışmaların odağındadır.

Ayrıca, son dönemlerde kadın ve gençlerin siyasal temsiline yönelik kota düzenlemeleri tartışılmaktadır. Mevcut Siyasi Partiler Kanunu’nda bu konuda net düzenlemeler bulunmamakla birlikte, çeşitli partilerin iç tüzüklerinde kadın kotasına yönelik adımlar atılmıştır. Ancak bu düzenlemeler, yasal bir zorunluluğa dönüşmediği için temsil oranlarında istenilen seviyeye ulaşmakta sınırlı kalmaktadır. Özellikle Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında, Türkiye’de siyasi partilerin bu alandaki performansı, demokratikleşme açısından yetersiz olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’deki siyasi partilere yönelik yasal düzenlemeler, demokratikleşme sürecinin hem bir aracı hem de bir göstergesi olarak önem taşımaktadır. Ancak, bu düzenlemelerin siyasal partilerin işleyişine yansımaları, uygulanabilirlik ve denetim mekanizmalarının etkinliğiyle doğrudan ilişkilidir.

3. Literatür

Türkiye’de siyasi partiler ve seçim sistemleri, demokratik siyasal sistemin işleyişinde merkezi bir yere sahiptir. Siyasal partilerin, temsil mekanizmasını kurumsallaştırarak vatandaşların demokratik süreçlere katılımını sağlaması, demokratik yönetim anlayışının temel bir unsuru olarak değerlendirilmektedir (Okur Çakıcı ve Doğanay, 2022).

Türkiye’nin siyasi tarihine bakıldığında, partilerin genellikle parlamentodan veya olağanüstü koşullardan doğduğu ve bu durumun ideolojik çerçevelerle birleşerek seçim süreçlerini etkilediği görülmektedir. Ancak seçim sistemlerinin temsilde adalet ve yönetimde istikrar üzerindeki etkisi, siyasi partilerin kimliklerini ve toplumla olan ilişkilerini derinden şekillendirmiştir (Yıldız, 2018). Tabi, Duverger’in parti tipolojileri, Türkiye’deki siyasi partilerin tarihsel gelişimini anlamada önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Kadro partileri ve kitle partileri

gibi tipolojiler, partilerin başlangıçtaki toplumsal tabanlarına ve örgütlenme biçimlerine göre ayrılmaktadır. Ancak Türk siyasal hayatında ise bu tipolojiler, özellikle ideolojik tutumların zayıfladığı ve seçmen davranışlarının değiştiği dönemlerde farklı dönüşümler geçirmiştir (Çiçek, 2023). Bu bağlamda, seçim sistemleri de partilerin tipolojik ve ideolojik evrimi üzerinde belirleyici bir rol oynamıştır (Ülger ve Gençkaya, 2024).

Türkiye’de uygulanan d’Hondt yöntemi, temsilde adaleti sağlamada sıkça eleştirilirken (Şener ve Eren, 2022), çoğunluk esasına dayalı sistemler ise istikrarı önclemiştir. Bu ikilem, özellikle 1980 sonrası dönemde siyasi partiler arasında sert rekabetin artmasına ve seçmen iradesinin tam anlamıyla parlamentoya yansımamasına neden olmuştur (Yıldız, 2018: 123). Ayrıca, seçim barajı gibi uygulamalar, küçük partilerin mecliste temsiline engel olmuş ve büyük partilerin etkinliğini artırmıştır (Özdemir, 2021).

Türkiye’deki siyasi parti sistemlerinin tarihsel ve hukuki yapıları, demokratik işleyişin temel taşları olarak önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır. Siyasi partiler hem temsilin kurumsallaşmasını hem de demokratik katılımın genişlemesini sağlamakta yükümlüdür. Ancak Türkiye’deki parti sistemleri, özellikle merkez-çevre çatışmasının belirleyiciliğinde gelişmiş ve 1970’lere kadar bu çatışma ekseninde şekillenmiştir (Önder, 2019: 515). Bu çatışma teması, modernist-otoriter çizgi ile liberal-muhafazakâr çizgi arasında uzun süreli bir bölünme yaratmıştır.

Diğer taraftan Özellikle Soğuk Savaş dönemi etkileri ve Batı Bloku ile ilişkiler, sol partilere karşı mesafeli bir yaklaşım geliştirilmesine yol açmıştır. Bu durum, Türkiye’deki siyasi çoğulculuk anlayışının sınırlarını göstermesi açısından önemlidir (Erler Bayır, 2011).

Siyasal partileşme kültürü, Türkiye’de demokratikleşme süreçlerinin temel taşı olarak değerlendirilmiş ve partilerin ideolojik çeşitliliği, toplumsal temsilde geniş bir yelpaze sunmuştur. Ancak bu durum, işlevsellik açısından sorgulanmaya devam etmektedir. Türkiye’de 1923’ten bu yana 410 siyasi partinin kurulduğu, günümüzde ise 100 üzeri partinin aktif olduğu tespit edilmiştir. Bu çeşitlilik, temsilde adalet ve ideolojik çeşitliliğin bir göstergesi olarak yorumlansa da partilerin seçmen üzerindeki etkisini sınırlandırabilmektedir (Mutlu ve Tokmak, 2023).

Kurumsallaşma eksikliği olarak değerlendirilebilecek belirtilen olguların meydana getirdiği bir diğer sonuç siyasi partilerin kurumsallaşma eksikliği ve ideolojik farklılıkların azalmasıyla, liderlerin belirleyiciliği olmuştur (Güven, 2016). Bu bağlamda parti içi demokrasi konusu ise siyasi partilerin demokratik işleyişinin sağlanmasında merkezi bir öneme sahiptir. Türkiye’de parti içi demokrasinin eksikliği hem parti yönetiminde hem de temsil mekanizmalarında etkinliği azaltmaktadır. Dolayısıyla parti içi demokrasiyi teşvik eden reformların, Türkiye’deki demokratikleşme süreçlerine olumlu katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir (Tan, Çiçek ve Koçar, 2015).

Ancak Türkiye’de Türkiye’de siyasi partilerin hukuksal konumları ve denetimi, demokratik sistemin temel taşlarından biri olan siyasi partilerin rolünü ve sorumluluklarını anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Anayasa Mahkemesi’nin siyasi partilerin kapatılması ile ilgili kararları, demokrasinin temel ilkelerini ve çoğulculuk anlayışını koruma çabalarını yansıtırken, aynı zamanda bu kararların eleştirilen yönleri de dikkat çekmektedir (Uslu ve Angun, 2020).

Çünkü Türkiye’de siyasi partilerin özellikle de iktidar ve muhalefet partilerinin oluşum süreçleri bir dizi bürokratik geçişkenliği de beraberinde getirmektedir. Siyasi partilerin kartelleşmesi ve devletle olan ilişkileri, Türkiye’deki parti sisteminin dönüşümünde belirleyici bir rol oynamaktadır. Kartel parti teorisi çerçevesinde yapılan analizler, büyük partilerin yeni siyasi aktörleri dışlama eğilimlerini ortaya koymaktadır. Devlet yardımları ve yasal düzenlemelerle şekillenen bu ilişkiler, Türkiye’deki ana akım siyasi partilerin daha fazla kurumsallaşmasına olanak tanımış, ancak bu durum küçük partilerin temsil gücünü zayıflatmıştır (Çinar, 2022). 1961 Anayasası ile siyasi partilere anayasal bir nitelik kazandırılmışsa da ancak uygulamadaki rekabet eşitsizlikleri küçük partilerin siyasal alandaki varlığını sınırlamıştır (Güngör ve Turan, 2021). Bu durum, temsilde adalet ve yönetimde istikrar arasındaki dengeyi olumsuz etkilemiştir.

Türkiye’de siyasi partiler ve seçim sistemleri, tarihsel süreçte değişim ve dönüşümün önemli bir parçası olmuştur. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin 2017’de yürürlüğe girmesi ve 2023 seçimleri, ittifak siyasetini ve siyasi parti enflasyonunu ön plana çıkararak Türk siyasetinde yeni dinamikler oluşturmuştur. İttifaklar, özellikle küçük partiler için meclise girme şansı yaratmış, seçim sistemi üzerindeki etkileriyle seçim barajının aşılabilirliğini artırmıştır (Aktan, 2023). Bu süreç, partilerin oy potansiyeli düşük olsa dahi, koalisyon ve ittifaklar aracılığıyla mecliste temsil imkânı bulmalarını sağlamıştır.

Seçim ittifaklarının artışı, ideolojik farklılıkları gözetmeyen pragmatik ortaklıkları beraberinde getirmiştir. Özellikle 2018 Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi sonrası seçim ittifaklarının oluşumu, partilerin iktidar mücadelesindeki stratejik kararlarını belirleyen temel faktörlerden biri haline gelmiştir (Demirkol ve Çoban Balcı, 2021). Bu ittifaklar, partiler arasındaki ideolojik yakınlıktan ziyade seçim sistemi gerekliliklerine uyum sağlama

amacıyla şekillenmiş ve partilerin temsil oranlarını artırmak için bir araç olarak kullanılmıştır (Dilber ve Usta, 2020, 2016).

4. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu araştırma, Türkiye'nin 28. Dönem 3. Yasama Yılı'nda Milletvekili Genel Seçimi sonrası yapısal durumu konu edinmekte ve incelemektedir. Araştırmanın amacı, Tablo 1'de belirtildiği üzere literatüre referansla çerçevelendirilen Türkiye'de siyasi partiler ve seçim sistemleri üzerine siyasal, yasal ve kültürel olarak kategorize edilen sorunların konjonktürel olarak yapısal etkilerini ortaya koymaktır.

Tablo 1: Türkiye'de Siyasi Partiler ve Seçim Sistemleri Üzerine Siyasal, Yasal ve Kültüre Sorun Kategorileri

Kategori	Bulgu	Açıklama
Siyasal Sorunlar	Parti İttifaklarının Pragmatizmi	İdeolojik yakınlık yerine stratejik iş birliklerinin öne çıkması.
	Kadın ve Gençlerin Temsil Eksikliği	Siyasal temsilde cinsiyet ve yaş grubu dengesizliği.
	Kurumsallaşma Eksikliği	Siyasi partilerin kurumsal yapılarının zayıf olması ve lider odaklı yönetimlerin etkisi.
	Seçim Barajı ve Temsilde Adalet Sorunu	Yüksek seçim barajının küçük partilerin temsiline engel olması.
	İdeolojik Çeşitlilik Eksikliği	Farklı toplumsal grupların ve ideolojik görüşlerin yeterince temsil edilmemesi.
	Rekabet Dinamikleri	Parti sistemindeki eşitsiz rekabet ortamı ve büyük partilerin üstünlüğü.
Yasal Sorunlar	Parti Finansmanı ve Şeffaflık Eksikliği	Siyasi partilerin mali şeffaflık konusundaki yetersizlikleri.
	Parti Kapatma Mekanizmaları	Demokratik çoğulculuk ilkesiyle çelişen parti kapatma kararları ve süreçleri.
	Seçim Sistemi ile Parti Sistemi Uyumsuzluğu	Seçim sistemlerinin partiler üzerindeki olumsuz etkileri.
	Devlet Yardımlarında Adaletsizlik	Devlet yardımlarının yalnızca barajı aşan partilere verilmesi.
	Parti İçi Demokrasi Eksikliği	Parti yönetimlerinde demokratik süreçlerin zayıf olması.
	Toplumsal Katılımın Düşüklüğü	Seçmenlerin partilere ve seçim süreçlerine olan katılımının sınırlı olması.
Kültürel Sorunlar	Toplumsal Çeşitliliğin Yetersiz Temsili	Etnik, dini ve kültürel grupların siyasal temsilde yeterince yer bulamaması.

Araştırma süreci, 28. Dönem Milletvekili Genel Seçim sonuçları üzerinden belirlenmekte ve sınırlandırılmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın yöntemi, literatürün elde edilmesi süreciyle nitel bulguların, Yüksek Seçim Kurulu Seçim Arşivleri'nden ampirik bulguların tasniflenmesine; içerik ve konjonktür bağlamında betimsel olarak analiz edilmesine dayanmaktadır.

4.1. Araştırmanın Veri Seti

Araştırmanın veri seti bulgular, genel seçim sonuçları, siyasi partiler teşkilat sayıları, siyasi partilerin seçimlerde adaylarını çıkardıkları seçim bölge sayıları, genel seçimlere girdikleri ittifak yapıları, ittifak kurmadan kendi seçim listesiyle seçimlere giren partiler ve parti sayıları, seçim sonuçları ardından 28. Dönem 3. Yasama Yılı'nda meclis sandalye dağılım sayıları ve niteliklerinden oluşmaktadır.

4.2. Bulgular ve Analiz

28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi 14 Mayıs 2023 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu seçimler Türkiye'nin siyasi yapısındaki önemli dinamiklerin değişme sürecine girdiğini de göstermiştir. Özellikle geleneksel siyaset kurumları ve tarzının toplumun geniş bir kesimi açısından ekonomik, kültürel ve toplumsal sorunların giderilmesi beklentisi bağlamında ideolojik, retorik, kesinlik, sonuç gibi güvensiz ve belirsizlikle sınılandığı bir seçimdir.

Yüzde 7'lik seçim barajı uygulamasının ilaveten meclise giremeye dahi %3 genel oy oranını yakalayan siyasi partilerin devlet yardımı alabilmesinin yasal olarak düzenlendiği ilk seçim olması bakımından da oldukça önemli

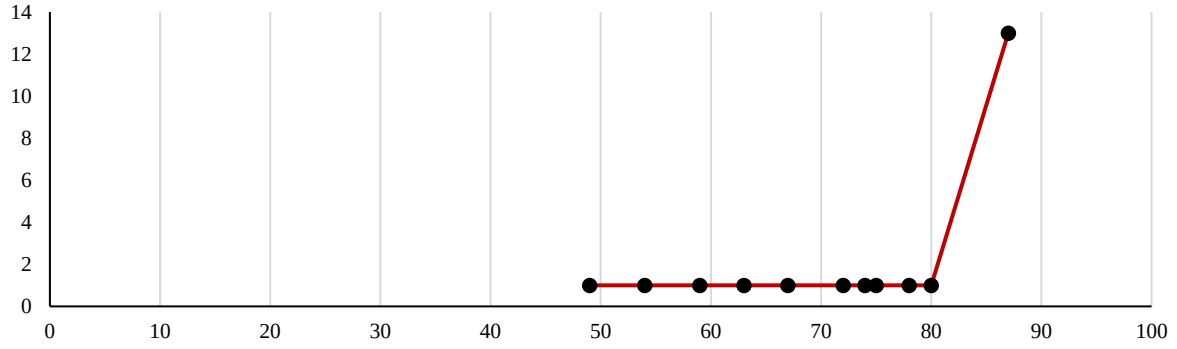
bir seçimdir. Kolektif temsilin geniş, temsil de adaletin yüksek düzeyde sağlanabileceği düşüncesi de seçim sonuçlarına olan ilgiyi toplumsal olarak pekiştirmiştir.

Tablo 2’de belirtildiği üzere 24 siyasi partinin seçime katıldığı görülmektedir. Siyasi partiler il düzeyinde ve İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyükşehirlerde birden fazla olan seçim bölgelerinden adaylarını açıklayarak seçimlere girebilmektedir. 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi’ne ittifak kurmadan giren siyasi parti sayısı 11 siyasi partiden oluşmaktadır. Bu siyasi partilerin seçimlere girme şartı olan il düzeyinde şehirlerin yarısından fazlasında teşkilatlarının olması şartını sağladıkları; seçim bölgeleri dikkate alındığında da 5 siyasi partinin 87 seçim bölgesinden aday gösterdiği görülmektedir. Yüksek Seçim Kurulu, 11.03.2023 tarihinde Karar No: 2023/92 metni ile kamuoyunu bilgilendirmiş; seçimlere katılabilecek 36 siyasi partiyi listelemiştir.

Tablo 2: 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi’ne Giren Siyasi Partiler

İttifak Kuran Partiler	Parti Kısaltması	Parti Adı	Bölge Sayısı
Ata İttifakı	AP	Adalet Partisi	67
	ZAFER	Zafer Partisi	75
	BBP	Büyük Birlik Partisi	87
	AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi	87
	Yeniden Refah	Yeniden Refah Partisi	87
	MHP	Milliyetçi Hareket Partisi	87
	Yeşil Sol Parti	Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi	87
	TİP	Türkiye İşçi Partisi	54
	CHP	Cumhuriyet Halk Partisi	80
	İYİ Parti	İYİ Parti	78
	TKP	Türkiye Komünist Partisi	87
	TKH	Türkiye Komünist Hareketi	87
	Sol Parti	Sol Parti	87
	Millîyet Partisi	Millîyet Partisi	87
İttifak Kurmayan Partiler	HAK-PAR	Hak ve Özgürlükler Partisi	87
	GENÇPARTİ	Genç Parti	72
	Memleket	Memleket Partisi	87
	AB Parti	Adalet ve Birlik Partisi	47
	Anavatan	Anavatan Partisi	63
	YP	Yenilik Partisi	74
	HKP	Halkın Kurtuluş Partisi	87
	Millî Yol	Millî Yol Partisi	49
	Vatan	Vatan Partisi	87
	GBP	Güç Birliği Partisi	59

Şekil 1’de görüldüğü üzere seçime giren, ittifak içerisine olan ve olmayan tüm siyasi partilerin büyük çoğunluğunun 87 seçim bölgesinden de aday çıkardıkları dikkat çekmektedir. Siyasi parti sayısı ve seçim bölgeleri ilişkisi ağırlıklı olarak 80 ve 87 arasında seçim bölgesinde yoğunlaşmaktadır.

Şekil 1: 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi'ne Giren Siyasi Parti Sayısı ve Seçim Bölgesi Eşleşme Düzeyi

İttifak protokolüne bağlı olarak 5 siyasi ittifak oluşmuş; Cumhur İttifakı 4, Millet İttifakı 2, Ata İttifakı 2, Emek ve Özgürlük İttifakı 2, Sosyalist Güç Birliği İttifakı 3 siyasi partiden kurulmuştur. Bu ittifaklar içerisinde ana akım siyasi kümelenme Cumhur İttifakı ve Millet İttifakı içerisinde yer almaktadır. İttifak kurmuş olsalar da siyasi partilerin kendi listeleriyle seçime girmiş olmaları ve 81 il düzeyinde, 80-87 aralığında seçim bölgesinde aday çıkarmaları taşıdıkları iddia bakımından oldukça önemlidir.

Tablo 3’de siyasi partilerin il düzeyindeki teşkilat sayıları verilmektedir. 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu, Madde 36 kapsamında siyasi partilerin seçimlere katılabilme şartları içerisinde Türkiye geneli illerin sayısında, parti merkez ilçesi dahil bir ilin ilçelerinin en az üçte birinde örgütlenmesini şart koşmaktadır.

İlaveten il, ilçe ve büyük kongrelerinin de seçimlerden önce gerçekleştirilmiş olması da dikkate alınarak teşkilatlanma şartlarına bağlı olarak siyasi partilerin seçim yeterliliğini kaybetmesi 2022 yılı 7393 sayılı kanun ile açıkça hükme bağlanmıştır.

Tablo 3: 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimi'ne Giren Siyasi Partilerin İl Düzeyi Teşkilat Sayısı

Parti Kısaltması	Parti Adı	Teşkilat Sayısı
AP	Adalet Partisi	45
ZAFER	Zafer Partisi	45
BBP	Büyük Birlik Partisi	52
AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi	81
Yeniden Refah	Yeniden Refah Partisi	68
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi	81
Yeşil Sol Parti	Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi	46
TİP	Türkiye İşçi Partisi	47
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi	81
İYİ Parti	İYİ Parti	81
TKP	Türkiye Komünist Partisi	43
TKH	Türkiye Komünist Hareketi	42
Sol Parti	Sol Parti	42
Millet Partisi	Millet Partisi	45
HAK-PAR	Hak ve Özgürlükler Partisi	43
GENÇPARTİ	Genç Parti	55
Memleket	Memleket Partisi	46
AB Parti	Adalet ve Birlik Partisi	41
Anavatan	Anavatan Partisi	46
YP	Yenilik Partisi	43

HKP	Halkın Kurtuluş Partisi	42
Milli Yol	Milli Yol Partisi	45
Vatan	Vatan Partisi	41
GBP	Güç Birliği Partisi	42

Tablo 4 verilerine göre 24 siyasi parti içerisinde meclise girebilen siyasi parti sayısı 7 olarak tespit edilmektedir. En yüksek milletvekili Adalet ve Kalkınma Partisi'ndeyken; en az milletvekili sayısı Türkiye İşçi Partisi'ndedir. Yasam yılı açılışıyla birlikte seçime Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi olarak giren siyasi örgütlenmenin daha sonrasında Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi olarak değişikliğe gittiği bilinmektedir. Bu bakımdan milletvekili çıkaran siyasi partilerin ilerleyen yasama yıllarında sandalye sayılarındaki dağılım farklılık göstermektedir.

28. Dönem seçimlerinde 600 milletvekili sayısı ile meclise giren siyasi partilerin zaman içerisinde milletvekili kaybettikleri de ilerleyen verilerde görülecektir. Cumhur İttifakı içerisinde olup da kendi listesinden giren Yeniden Refah Partisi'nin mecliste en milletvekili çıkaran siyasi partiler arasında olduğu belirtilebilir. Bölünerek mecliste yer alan siyasi partilerin önemli bir örneği olarak gösterilebilecek İyi Parti'nin ise Milliyetçi Hareket Partisi'ne göre az olsa da kısmen yakın milletvekili çıkardığı da dikkat çekmektedir. Milliyetçi Hareket Partisi'nden ayrılarak ortaya çıkan ve seçime Cumhur İttifakı içerisinde kendi listesiyle katılan Büyük Birlik Partisi'nin ise milletvekili çıkaramadığı seçim sonuçları arasındadır.

Millet İttifakı içerisinde seçime katılan Cumhuriyet Halk Partisi'nin 169 milletvekili çıkarması not alınması gereken bir husustur. 28. Dönem 3. Yasama Yılı içerisinde güncel veriler bu milletvekili sayısının değiştiğini göstermektedir ki; bu durum Cumhuriyet Halk Partisi'nin eleştirildiği de bir konu olmaktadır.

Tablo 4: Milletvekili Çıkaran Siyasi Partiler ve Partilerin Milletvekili Sayısı

İttifak Kuran Partiler	Parti Kısaltması	Parti Adı	Milletvekili Sayısı
Cumhur İttifakı	AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi	268
	Yeniden Refah	Yeniden Refah Partisi	5
	MHP	Milliyetçi Hareket Partisi	50
Emek ve Özgürlük İttifakı	Yeşil Sol Parti	Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi	61
	TİP	Türkiye İşçi Partisi	4
Millet İttifakı	CHP	Cumhuriyet Halk Partisi	169
	İYİ Parti	İYİ Parti	43
TOPLAM			600

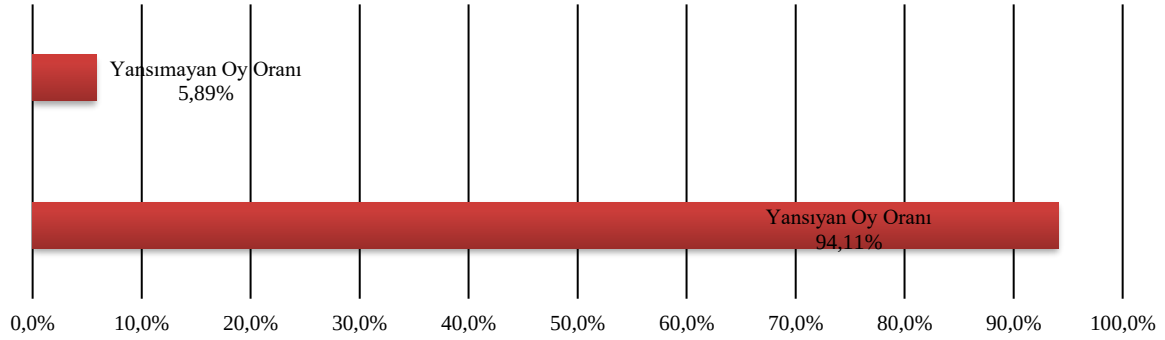
Tablo 5 verilerinde dikkat çeken önemli veri, Yeniden Refah Partisi'nin almış olduğu oy oranının %3 oranına oldukça yakın olduğudur. Ancak siyasi partilere devletçe yapılan yardımın Türkiye geneli oy oranları içerisinde %3 almış olması gerekliliği olmasından dolayı Yeniden Refah Partisi'nin bir sonraki dönemler için devlet yardımı alabilmesi mümkün olamamaktadır. Yine Türkiye İşçi Partisi'nin de %3 altında kaldığı görülmektedir.

Tablo 5: Milletvekili Çıkaran Siyasi Partilerin Oy Sayısı ve Oranı

	Parti Kısaltması	Parti Adı	Oy Sayısı	Oy Oranı
Cumhur İttifakı	AK Parti	Adalet ve Kalkınma Partisi	19.392.462	%35,62
	Yeniden Refah	Yeniden Refah Partisi	1.517.048	%2,80
	MHP	Milliyetçi Hareket Partisi	5.484.820	%10,07
Emek ve Özgürlük İttifakı	Yeşil Sol Parti	Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi	4.803.922	%8,82
	TİP	Türkiye İşçi Partisi	956.057	%1,76
Millet İttifakı	CHP	Cumhuriyet Halk Partisi	13.802.183	%25,35
	İYİ Parti	İYİ Parti	5.275.981	%9,69

28. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri sonucunda Şekil 1’de görüldüğü üzere katılım sonucu oyların %94,11’i meclise yansımıştır.

Şekil 1: 28. Siyasi Partilerin Geçerli Oy Oranlarına Göre Aldıkları Oy Oranlarının Meclise Yansıyan Oy Oranları

Yansımayan oy oranının ise %5,89’dur. Bu veriler Türkiye’de seçmenlerin ittifaklara yöneldiğini göstermektedir. Türkiye’de seçime katılanların %5,89’u ittifak kurmayan siyasi partilere dağılmıştır. Gelecek seçim dönemlerinde siyasi partilerin ittifak kurma stratejilerinin pekişeceği, alternatif stratejilerin gelişeceğine de bir işaret olarak okumak mümkündür.

Ancak bu durum bir bağlamda siyasi partilerin seçimlere kendi listeleriyle iddia taşımalarını da zorlaştırabilmektedir. İttifakların oluşumlarına ve ittifaklar içerisinde oyların dağılımına bakıldığında ana akımı temsil eden siyasi partilerdeki yoğunlaşmalar, yüksek oy oranına sahip siyasi partilerin belirleyiciliğini de artırmaktadır.

Tablo 6: 28. Dönem Milletvekili Genel Seçim Katılım Sayısı ve Oranı

Kayıtlı Seçmen Sayısı	Kullanılan Oy sayısı	Geçerli Oy Sayısı	Geçersiz Oy Sayısı
64.145.504	55.835.895	54.442.588	1.393.307
Katılım Oranı	87,05		

Kayıtlı seçmenlerin %87’sinin katıldığı son seçimde oyların dağılımı ittifak içerisinde Adalet ve Kalkınma Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi’ne gitmiştir. Ancak istikrarlı bir dağılımın olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Dolayısıyla seçmenlere yönelik kamuoyu yoklamaları veya tepkilerinin geri dönüşleri neticesinde ittifakların seçim stratejilerine göre kırılabilir olduğu düşünülebilmektedir.

Tablo’7’de görüldüğü üzere seçim neticesinde 28. Dönem 3. Yasama Yılı içerisinde milletvekili sayısında herhangi bir değişikliğin olmadığı tek parti Adalet ve Kalkınma Partisi’dir. Cumhuriyet Halk Partisi’nin seçim listesi içerisinden giren adayların meclise girdikten sonraki tercihlerinin bir strateji olarak değerlendirmek; özellikle parti seçmeni açısından ne kadar mümkündür, sorusu ortaya çıkmaktadır.

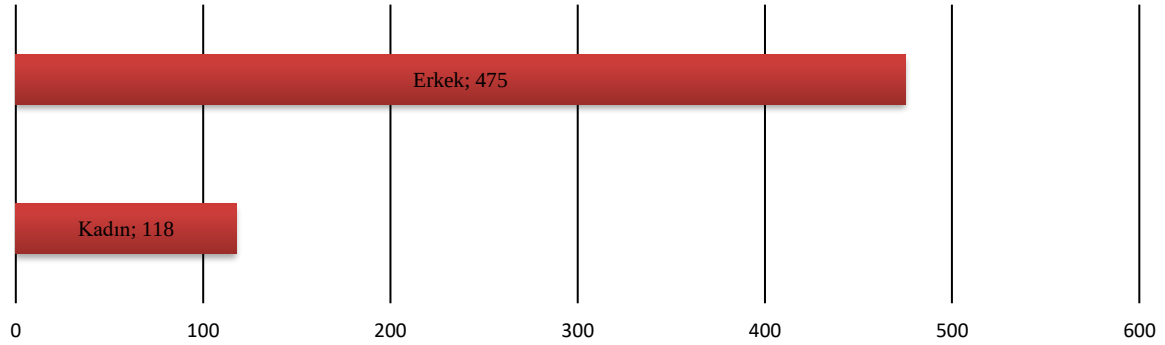
Tablo 7. 28. Dönem II. Yasama Yılı TBMM Sandalye Dağılımı

Parti Adı	Sandalye Sayısı	Trend	Milletvekili Seçim MV Sayısı
Adalet ve Kalkınma Partisi	268	—	268
Cumhuriyet Halk Partisi	130	↓	169
Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi	57	Yeşil Sol Parti Listesi	
Milliyetçi Hareket Partisi	47	↓	50
İyi Parti	29	↓	43
Yeni Yol Partisi	25	Yasama Partisi	
Bağımsız Milletvekili	15	Parti İstifaları	

Hür Dava Partisi	4	Ak Parti Listesi	
Yeniden Refah Partisi	4	↓	5
Türkiye İşçi Partisi	3	↓	4
Demokratik Bölgeler Partisi	2	Yeşil Sol Parti Listesi	
Gelecek Partisi	2	CHP Listesi	
Emek Partisi	2	Yeşil Sol Parti Listesi	
Demokrasi ve Atılım Partisi	2	CHP Listesi	
Saadet Partisi	1	CHP Listesi	
Demokratik Sol Parti	1	Ak Parti Listesi	
Demokrat Parti	1	CHP Listesi	
TOPLAM	593		

28. Dönem 3. Yasama Yılı'nda milletvekillerinin büyük çoğunluğunun erkek olduğu Şekil 2'de görülmektedir. Cinsiyet dağılımının Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi'nde ve Demokratik Bölgeler Partisi'nde ağırlıklı dağıldığı yine istatistiklerde bulunmaktadır.

Şekil 2: 28. Dönem 3. Yasam Yılı Milletvekili Cinsiyet Sayıları

Veriler incelendiğinde özellikle öne çıkan en temel bulgu; seçim neticesinde meclise giren partisi sayısı ve partiler ile 3. Yasama Yılı içerisinde milletvekili sandalye dağılımlarının oldukça farklılık gösterdiği bulgusudur. Seçim neticesinde 7 siyasi partiye dağılan milletvekili sandalye sayısı, 3. Yasama Yılı'nda 17 siyasi partiye dağılmaktadır.

Yakın dönem içerisinde yeni kurulan, “Yasama Partisi” olarak araştırma da ifade edilen siyasi parti olarak Yeni Yol Partisi öne çıkmaktadır. Saadet Partisi, Gelecek Partisi ve Demokrasi ve Atılım Partisi bir aradılığıyla kurulan Yeni Yol Partisi'nin mecliste grup sayısına ulaştığı da görülmektedir. Genel seçimlere katılan partiler arasında yer almayan bu üç parti yanı sıra Demokrat Parti'nin de milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi listesinden girmiştir.

Genel seçimlere kendi listesiyle katılmayan partiler arasında olan siyasi partilerin toplamı 10 siyasi parti olarak tespit edilmektedir. Bir diğer bulgu ise bağımsız milletvekillerine dağılan sandalye sayısının 15'e çıkmasıdır. İttifaklar içerisinde yer alan siyasi partilerin sayısal değişimlerdeki bir diğer etmen de parti istifaları veya parti ihraçları neticesinde vekillerin bağımsız vekil statüsüne geçmeleridir. Seçimlere bağımsız olarak giren adayın olmaması ancak 3. Yasama Yılı içerisinde 15 milletvekilinin bağımsız olarak sandalye ile temsiliyetinin sürmesi ayrıca parti içi demokrasi ve parti merkezinin güçlü disiplini bakımından önemlidir.

Sonuç

Araştırmanın yöntemi, literatür taraması yoluyla kavramsal ve kuramsal çerçevenin oluşturulmasını, Yüksek Seçim Kurulu (YSK) Seçim Arşivleri'nden elde edilen ampirik verilerin sistematik biçimde tasnif edilerek analiz edilmesini ve siyasal, hukuksal ve toplumsal bağlamda seçim süreçlerinin konjonktürel olarak değerlendirilmesini içermektedir. Araştırmada kullanılan nitel bulgular, mevcut literatürde yer alan kuramsal yaklaşımlar ile Türkiye'de siyasi partiler ve seçim sistemleri üzerine yapılan önceki çalışmaların sentezlenmesi yoluyla

oluşturulmuştur. Ampirik veriler ise seçim sonuçları, seçime katılan partilerin ittifak yapıları, temsil oranları, seçmen tercihleri ve parti bazında değişen sandalye dağılımları gibi değişkenlere dayalı olarak sınıflandırılmıştır.

Araştırma sürecinde, siyasal partilerin yapısal dönüşümlerine ilişkin veriler, seçim sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmiş; ittifak yapılarının oy dağılımı üzerindeki etkileri, siyasal partilerin meclis içindeki temsil kapasiteleri ve seçmen davranışlarına dair dinamikler ele alınmıştır. Yüksek Seçim Kurulu tarafından yayımlanan resmi seçim sonuçları, partilerin aday gösterdiği bölgeler, milletvekili kazanma oranları ve oy kullanma eğilimleri gibi çeşitli göstergeler üzerinden analiz edilmiştir. Betimsel analiz yöntemi çerçevesinde, seçim sistemleri ile parti sistemleri arasındaki etkileşim irdelenmiş ve demokratik temsiliyet açısından ortaya çıkan yapısal sorunlar ayrıca değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, araştırma kapsamında partilerin kurumsal yapıları, seçim stratejileri ve ittifak modellerinin uzun vadeli etkileri, seçim sonuçlarına yansıyan temsil ilişkileri bağlamında ele alınmıştır. Konjonktür analizi olarak ifade edilen kurulan tüm analitik ilişkiler, siyasal süreci dinamik bir perspektiften ele alarak hem tarihsel bağlamı hem de mevcut seçim sisteminin doğurduğu sonuçları çok boyutlu olarak incelemek üzerine temellendirilmiştir.

Türkiye’de siyasi partiler ve seçim sistemleri üzerine yapılan bu çalışma, demokratikleşme, temsil adaleti ve yönetimde istikrar gibi temel siyasal hedeflerin, tarihsel süreçler ve güncel reformlarla nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bulgular, siyasi partilerin kurumsallaşma eksikliği, ideolojik farklılıkların azalması, parti içi demokrasinin zayıflığı ve seçim sistemlerinin temsili sınırlayıcı etkileri gibi temel sorunlara işaret etmektedir. Özellikle ittifak sistemlerinin seçim süreçlerinde artan önemi, siyasi partilerin stratejik iş birliklerine yöneldiğini, ancak bu durumun ideolojik derinliği ve seçmen bağlılığını zayıflatılabileceğini göstermektedir.

Seçim sistemlerine yönelik analizler, yüksek baraj uygulamasının küçük partilerin temsiliyetini engellediğini, ancak baraj oranının düşürülmesinin ve ittifakların teşvik edilmesinin bu durumu kısmen telafi ettiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, parti finansmanı, şeffaflık eksiklikleri ve parti kapatma mekanizmalarının demokratik çoğulculuk üzerindeki olumsuz etkileri, yasal düzenlemelerin reform ihtiyacını vurgulamaktadır.

Veriler, Türkiye’deki siyasi partilerin teşkilatlanma düzeyleri, seçimlere katılım oranları ve ittifakların meclisteki temsiliyet üzerindeki etkilerini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Verilere göre, ittifak sistemleri, özellikle küçük partilerin mecliste temsil oranlarını artırmakta etkili olmuş ve bu durum, seçim barajının olumsuz etkilerini kısmen telafi etmiştir. Örneğin, ittifaklar aracılığıyla mecliste temsil edilen partilerin sayısında artış gözlemlenmiş ve ittifaklara dahil olan küçük partilerin oy oranları ile kazandıkları milletvekili sayıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bununla birlikte, partilerin teşkilatlanma düzeylerine ilişkin dağılım, iller arasında belirgin bir dengesizlik olduğunu ve büyük şehirlerde daha yoğun bir yapılanma gerçekleştiğini göstermektedir.

Meclis 28. Dönem 3. Yasama Yılı içerisindeki veriler, seçime giren siyasi partiler ile yasama sürecinde aktif olarak temsil edilen partiler arasında tutarsızlıklar olduğunu göstermektedir. Seçimlere katılan siyasi partilerden bazıları, ittifaklar aracılığıyla mecliste temsil imkânı bulmuş olsa da, yasama faaliyetlerine etkileri sınırlı kalmıştır. Özellikle küçük partiler, seçim öncesi ittifak stratejileri sayesinde milletvekili çıkarabilmiş ancak yasama sürecinde bağımsız bir politika geliştirme kapasitesinden yoksun kalmıştır. Bunun yanı sıra, mecliste aktif bir şekilde temsil edilen bazı partilerin, seçim sürecinde ilan ettikleri politikalar ile yasama dönemi içerisindeki uygulamaları arasında farklılıklar olduğu dikkat çekmiştir. Bu durum, seçmen iradesinin yasama faaliyetlerine doğrudan yansımada konusunda önemli bir sorun teşkil etmektedir ve siyasi partilerin yasama süreçlerindeki rollerinin daha etkin hale getirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’deki siyasi partiler ve seçim sistemleri, tarihi, toplumsal ve yasal dinamiklerin etkisiyle dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşüm, demokratikleşme ve temsil adaleti hedeflerinin gerçekleştirilmesinde ilerlemelere yol açmakla birlikte, siyasal sistemin kurumsallaşma ve işlevsellik açısından hala önemli zorluklarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, daha şeffaf, kapsayıcı ve adil bir siyasal sistem için reform ihtiyacı devam etmektedir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Tek yazarın katkısı %100’dür.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Aktan, C. C. (2023). Kamu tercihi perspektifinden Türkiye’de parti enflasyonu ve ittifakçılık. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 73-97.
- Çaha, Ö. (2004). *Seçmen davranışı ve siyasal partiler*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Yayınları.
- Çağlayandereli, M. (2017). Siyasal partiler. D. A. Arslan ve M. Çağlayandereli (Ed), *Dünyada ve Türkiye’de siyasetin sosyolojik temelleri* içinde (ss. 435-482). İstanbul: Paradigma.
- Çınar, Ü. O. (2022). 2002-2018 yılları arasında Türkiye’de siyasi partilerin kartelleşmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 44, 176-200.
- Çiçek, A. (2023). İdeolojiden kitleye Türkiye’de siyasi partiler. *Dicle Akademi Dergisi*, 3(2), 255-281.
- Dağ, M. & Irk, O. (2012). Türkiye’de ve İngiltere’de siyasal partilerin ortaya çıkışı. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 41-43.
- Demirkol, Ö. & Çoban Balcı, A. (2021). Türkiye’de seçim ittifakları: 1950-2018. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(2), 350-377. <https://doi.org/10.37880/cumuiibf.981673>
- Dilber, F. & Usta, S. (2020). Türkiye’de siyasi partiler arası seçim ittifaklarına yönelik seçmen algısı: Karaman ilinde bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 159-190.
- Dursun, D. (2006). *Siyaset bilimi*. İstanbul: Beta.
- Duverger, M. (1951). *Political parties*. London: Methuen.
- Erlər Bayır, Ö. (2011). Türkiye’de çok partili hayata geçiş sürecinde solda partileşme. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 45, 45-72.
- Güngör, B. & Turan, E. (2021). Türkiye’de siyasi partiler arası rekabet eşitliğinin ilgili mevzuat açısından değerlendirilmesi. *Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 193-216.
- Güven, S. (2016). Türkiye’de siyasal hayatta dönüşüm ve lider odaklı siyaset. *Selçuk İletişim Dergisi*, 9(3), 90-118.
- İba, Ş. (2015). *Siyasi partiler ve seçim hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İlboğa, F. (2022). Populares ve optimates hareketlerinin liderler üzerindeki tezahürü ve gerçekleştirilen mücadeleler. *International Journal of Social Science*, 6(3), 83-104.
- Karakoç, R. (2021). Türkiye’de siyasi partilere devlet yardımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(79), 1405-1418. doi:10.17755/esosder.850638
- Mutlu, B. ve Tokmak, M. C. (2023). Demokratik gelişim perspektifinden Türkiye’de siyasal partileşme kültürü. 4. *Boyut Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 23, 121-191. <https://doi.org/10.26650/4boyut.2023.1362630>
- Okur Çakıcı, F., & Doğanay, T. C. (2022). Siyasal partiler ve tipolojileri üzerinden Türkiye’de genel seçimlerin dönemsel değerlendirilmesine yönelik nitel bir araştırma. *İmgelem*, 6(11), 605-630.
- Önder, T. (2019). Türkiye’de parti sistemi: Tarihsel bir analiz. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), 511-534.
- Özdemir, A. U. (2021). Türkiye’de merkez sağ partilerin gelişimi, örgütlenişi ve ayrışması (1960-2002). *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 342-343.
- Sarıbay, A. Y. (2001). *Türkiye’de demokrasi ve politik partiler*. İstanbul: Alfa.
- Sartori, G. (1976). *Parties and party systems: A framework for analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Scwartz, M. A. & Lawson, K. (2013). Siyasi partiler, toplumsal tabanları, örgütler ve çevre. T. Janoski, R. Afrord (Ed), *Siyaset sosyolojisi* içinde (ss. 333-360). Ankara: Phoenix.
- Şen, B. & Doğan, C. (2023). Siyasi partilerin hukuki normlara uyumu: Türkiye’deki örnekler. *Türkiye Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 18(3), 92-115.
- Şener, T. & Eren, N. (2022). Türkiye’de seçim sistemleri üzerine bir değerlendirme. *Kamu Yönetimi Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 45-68.

- Tan, M., Çiçek, Y. & Koçar, H. (2015). Siyasi partiler ve Türkiye’de parti içi demokrasi sorununa ilişkin çözüm önerileri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2, 347-350.
- Tosun, T. (2016). *2023’e doğru Türkiye’de siyaset partiler ve seçimler*. Ankara: Orion.
- Turan, E. (2022). Milliyetçiliğin eklemelenmeci yapısını Milliyetçi Hareket Partisi üzerinden okumak. M. Yiğit (Ed), *Türkiye’de siyasi partiler ve milliyetçilik içinde* (ss. 105-190). Konya: Palet.
- Uslu, F. & Angun, S. (2020). Türkiye’de siyasi parti kapatma nedeni olarak “Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesi.” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 39-60.
- Ülger, U., & Gençkaya, Ö. F. (2024). Türkiye’de siyasal partilerin kurumsallaşma sorunu: Doğru Yol Partisi örneği. *Yasama Dergisi*, 49, 89-92.
- Ünal, S. (2015). Türkiye’de 1923-1960 yılları arasında kapatılan siyasi partiler. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 100-156.
- Yıldız, A. (2018). Seçim sistemleri ve Türkiye’de milletvekili seçim sistemine ilişkin bir öneri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(3), 113-153.
- Varlık, Ü. & Ören, B. (2001). *Seçim sistemleri ve Türkiye’de seçimler*. İstanbul: Der.
- Yücel, S. (2006). *Türkiye’nin siyasal partileri (1859-2005)*. İstanbul: Alfa.
- Yüksek Seçim Kurulu. (n.d.). *Milletvekili genel seçim arşivi*. <https://www.ysk.gov.tr/tr/milletvekili-genel-secim-arsivi/2644> (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2025).

Extended Abstract

Research Questions and Purpose

The development of political parties in Turkey reflects a complex process shaped by historical, social, and political transformations. Political parties, as institutionalized tools of modern political participation, began to take shape during the Constitutional Monarchy period in the Ottoman Empire and evolved into structures aligned with contemporary norms during the Republican era. In Turkey, political parties and electoral systems occupy a central position in the functioning of the democratic political system. By institutionalizing mechanisms of representation and enabling citizens' participation in democratic processes, political parties are considered a fundamental element of democratic governance. A review of Turkey's political history reveals that parties often emerged from the parliament or extraordinary circumstances, and these origins, combined with ideological frameworks, have influenced electoral processes. However, the impact of electoral systems on ensuring justice in representation and stability in governance has profoundly shaped the identities of political parties and their relationship with society. Duverger's party typologies provide a critical theoretical framework for understanding the historical development of political parties in Turkey. Typologies such as cadre parties and mass parties differentiate parties based on their initial social base and organizational structures. In Turkish political life, however, these typologies have undergone various transformations, particularly during periods when ideological positions weakened and voter behavior shifted. In this context, electoral systems have also played a decisive role in the typological and ideological evolution of parties. The d'Hondt method, applied in Turkey, has frequently been criticized for failing to ensure justice in representation, while majority-based systems have prioritized stability. This dilemma has led to intensified competition among political parties, particularly after the 1980s, and has prevented the full reflection of voters' will in the parliament. Furthermore, practices such as electoral thresholds have hindered the representation of small parties in the legislature, increasing the dominance of larger parties.

This study focuses on and examines the structural condition of Turkey following the General Parliamentary Election during the 28th Term, 3rd Legislative Year. The aim of the study is to reveal the structural impacts of issues categorized as political, legal, and cultural—framed with reference to the literature on political parties and electoral systems in Turkey, as outlined in Table 1—within a contextual framework.

Limitation

The research process is determined and limited by the results of the 28th Term General Parliamentary Election. In this context, the methodology of the study is based on the classification of qualitative findings obtained through the literature and empirical findings sourced from the Supreme Election Council's Election Archives, as well as their descriptive analysis within the framework of content and context.

Methodology

The dataset of the study comprises findings related to general election results, the number of organizational structures of political parties, the number of electoral districts where political parties nominated candidates, the alliance structures in which they participated during general elections, parties that entered elections independently with their own lists without forming alliances, the number of such parties, and the distribution and characteristics of parliamentary seats in the 28th Term 3rd Legislative Year following the election results.

Results

The data from the 28th Term 3rd Legislative Year of the Parliament reveal inconsistencies between the political parties participating in the elections and those actively represented during the legislative process. While some of the political parties that participated in the elections managed to secure representation in the Parliament through alliances, their influence on legislative activities remained limited. In particular, smaller parties, despite securing parliamentary seats through pre-election alliance strategies, lacked the capacity to develop independent policies during the legislative process. Additionally, it has been observed that some parties actively represented in the Parliament exhibited discrepancies between the policies they announced during the election campaign and their practices during the legislative term. This situation poses a significant challenge to the direct reflection of voters' will in legislative activities and highlights the need for political parties to play more effective roles in legislative processes.

In conclusion, political parties and electoral systems in Turkey have undergone transformations influenced by historical, social, and legal dynamics. While this transformation has led to progress in achieving the goals of democratization and fairness in representation, it also demonstrates that the political system still faces significant

challenges in terms of institutionalization and functionality. In this context, the need for reforms aimed at creating a more transparent, inclusive, and fair political system remains imperative.